

گیرەکیڤ فرەپارچەییڤڤ دارژتنتی د پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا

دیمەن عەبدوللا عومەر

پشکا زمانی کوردی، کولیزا پەروردەدا بنیات، زانکویا دهوك

((مئژوويا وەرگرتنا فەكۆلینى: 5 كاتوينا دوو، 2023، مئژوويا رەزامەندیا بەلافكرنى: 15 ئادار، 2023))

پۆختە:

ئەف فەكۆلینە ب نافونیشانی ((گیرەکیڤ فرەپارچەییڤڤ دارژتنتی د پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا))، پێكۆلی دكەین ل دويف نافونیشانی فەكۆلینى دياربکەين، کا ئەو کيژ گیرەکیڤ دارژتنتینە دشیڤ ل دويف ئیک بهین و دچنە ل سەر کيژ پۆلەفۆرپمان، ئانکو ئەو کيژ پۆلەفۆرپمڤڤ دشیڤ فرەگیرەکان وەرگیرن و بۆ ئەنجامدانا ئەف فەكۆلینى ئەف چەندە هاتییه ديارکرن: (1- د شيانا کيژ گیرەکیڤ دارژتنتیدا هەیه، ل دويف ئیک بهین؟ 2- د شيانا کيژ پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا هەیه، گیرەکیڤ فرەپارچەیی وەرگیرن؟). ئارمانج ژ ئەنجامدانا ئەف فەكۆلینى ئەو دياربکەين، کو گیرەکیڤ فرەپارچەییڤڤ دارژتنتی دشیڤ ل دويف ئیک د پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا بهین.

ل دووماهیکی فەكۆلەر گەهشتینە ئەوی چەندی، کو باراپتریا گیرەکیڤ فرەپارچەییڤڤ دارژتنتی د پۆلەفۆرپما ناقیدانە دشیڤ ل دويف ئیک بهین و پۆلەفۆرپمڤڤ ناف، هەفاناق، هەفالکار و کاری دشیڤ گیرەکیڤ فرەپارچەیی وەرگیرن و بۆ ئەنجامان پشتبەستن ب شیوازی ئامارەیی بۆ ديارکرن گیرەکان هاتییه کرن.

ئەف فەكۆلینە ژبلی پێشەکیی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پێکدهیت، پشکا ئیکی ژ دوو بەندان پێکدهیت، د بەندی ئیکیدا بەحسی (چەمکی گیرەکی، تاییبەتمەندییڤ گیرەکی، دابەشبوونا گیرەکی و جورڤن گیرەکی) هاتییه کرن و د بەندی دووییدا بەحسی (چەمکی پۆلەفۆرپمڤڤ، تاییبەتمەندییڤ پۆلەفۆرپمڤڤ، پۆلەفۆرپمڤڤ فەکرى و گرتی) هاتییه کرن، پشکا دووی (گیرەکیڤ فرەپارچەیی یڤڤ دارژتنتی د پۆلەفۆرپمڤڤ نافى، هەفالنافى، هەفالکاری و کاری) دا ب خۆفەدگریت.

(کلیلین فەكۆلینى: گیرەک، فرەپارچەیی، پۆلەفۆرپم، پۆلەفۆرپمڤڤ فەکرى، پۆلەفۆرپمڤڤ گرتى).

2- گرنگییا فەكۆلینى:

گرنگییا فەكۆلینى د ئەوی چەندیدا، کو گیرەکیڤ فرەپارچەییڤڤ دارژتنتی دشیڤ ل دويف ئیک د پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا بهین، ژبەر ئەف گرنگیی مە ب فەر زانی ئەف بابەتی هەلبژیرین.

3- رڤبازا فەكۆلینى:

پێشەکی

1- نافونیشانی فەكۆلینى:

ئەف فەكۆلینە ب نافى (گیرەکیڤ فرەپارچەیی یڤڤ دارژتنتی د پۆلەفۆرپمڤڤ فەکریدا) یه، کو تیدا گیرەکیڤ فرەپارچەیی ب پۆلەفۆرپمڤڤ (نافى، هەفالنافى، هەفالکاری و کاری) فە هاتییه گریدان.

تەرخانکرن بۆ (گەرەکیڤ فرەپارچەیی ییڤ دارژنتی د پۆلەفۆرمین (نافی، هەفالنافی، هەفالكاری و کاریدا).

پشکا ئیکۆ: گەرەکیڤ فرەپارچەیی و

پۆلەفۆرم

بەندی ئیکۆ: گەرەکیڤ ئیک پارچەیی و فرەپارچەیی

- چەمکی گەرەکی:

گەرەکی (Affixes) د ناف ئاستی مۆرفۆلۆجییدا ب مۆرفیما بەند دەیتە نیاسین (Lieber.R, 2009: 33)، هەر ژبەرەندیژی ب جۆرەکی جودایی مۆرفیمی دەیتە هژمارتن. (ستاگبیرک) د پیناسەکرنا گەرەکیدا دبیژیت: مەبەست ژ زارافی گەرەکی ئەو، کو مۆرفیمەکا بەندە، ل دەستپیک یان نافەرەست یان دووماهیكا پەیقی دەیت (Stageberg.N.C, 1981: 89)، هەرودەسا (كاتامبا) دەرپارەکی گەرەکی دبیژیت: گەرەکی مۆرفیما بەندە، ئەف مۆرفیمە ل ئەوی دەمی ب دەستفە دەیت، دەمی ل گەل مۆرفیمەکا سەرپەخۆ وەکو قەد یان بنج دەیت (Katamba.F, 1993: 44)، یانژی گەرەکی بریتییه ژ یەکەیهکا خودان فۆرمی تاییەت، کو ب بنیاتی یان رەگیفە دەیتە گریدان (Kalsum and other, 2021: 34). و بۆ ئەوان یەکەییڤ زمانی ییڤ نەشیڤ ب تنی بکاربەییڤ بەلکو ل گەل مۆرفیمەکا دیت (سەرپەخۆ) بکاردەییڤ (Crystal. D, 1988: 101)، ئانکو ژ ئەفان پیناسەیان دیاردبیت، کو گەرەکی هەمان واتایا مۆرفیما بەندە، ئەوا د شیاندا نینە چ جارەن ب تنی دەرپەفیت یان خودان ئەرک و واتا بیت، بەلکو هاتنا ئەوان ب پەیف و مۆرفیمین سەرپەخۆفە ییڤ گریدانە، حەتا کو دبنە خودان ئەرک و واتا. د سەر هندیرا، کو ئەف پیناسەیه ییڤ روون، بەلی هندیەکی ئاریشە پەیدا دبن، ژ ئەوان، ئیک: رەنگە یا ب ساناهی نەبیت هەمی

ئەف فەکۆلینە ل دویف ریبازا وەسفی شیکاری هاتییه ئەنجامدان و بۆ ئەنجامان پەنا بۆ شیوازی ئامارەیی هاتییه برن.

4- پرسیارین فەکۆلینۆ:

ئەف فەکۆلینە هەولددەت بەرسقی ل سەر ئەفان خالان بدەت:

أ- ئەری د شیانا کیژ گەرەکیڤ دارژنتیدا هەیه، ل دویف ئیک بەین؟

ب- ئەو کیژ گەرەکیڤ دارژنتینە دشین فرەپارچەیی د پۆلەفۆرماندا دروستبکەن؟

ت- ئەو کیژ پۆلەفۆرپمن دشین گەرەکیڤ فرەپارچەیی ییڤ دارژنتی وەرگرن؟

پ- ژمارەیا کیژ گەرەکیڤ فرەپارچەیی ییڤ دارژنتی د ناف پۆلەفۆرماندا پترە؟

ج- ژمارەیا کیژ گەرەکیڤ فرەپارچەیی ییڤ دارژنتی د ناف پۆلەفۆرماندا کیترە؟

ح- ژمارەیا کیژ پۆلەفۆرمان ئەوین دشین گەرەکیڤ فرەپارچەییڤ دارژنتی وەرگرن، پترە؟

خ- ژمارەیا کیژ پۆلەفۆرمان ئەوین دشین گەرەکیڤ فرەپارچەییڤ دارژنتی وەرگرن، کیترە؟

5- سنووری فەکۆلینۆ:

ئەف فەکۆلینە، فەکۆلینەکا مۆرفۆلۆجییه، کو ب تنی د ئاستی پەیقیدا کاردکەت و ب تنی ب ئاخفتنکەرین هەردوو دیالیکتین زمانی کوردی (سەری و نافەرەست) فە سنووردارکرییه.

6- نافەرۆکا فەکۆلینۆ:

ئەف فەکۆلینە ژبلی پشەکیی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پیکدەیت، پشکا ئیکۆ ژ دوو بەندان پیکدەیت، بەندی ئیکۆ هاتییه تەرخانکرن بۆ (چەمکی گەرەکی، تاییەتمەندییڤ گەرەکی، دابەشبوونا گەرەکی، جۆرین گەرەکی) و بەندی دووی هاتییه تەرخانکرن بۆ (چەمکی پۆلەفۆرمی، تاییەتمەندییڤ پۆلەفۆرمی، پۆلەفۆرمین فەکری و گرتی) و پشکا دووی هاتییه

1- گیرەك هەمی دەمان ب تنى دەرناكەفن، بەلكو هاتنا ئەوان ب پەیف و مۆرفیمین سەربەخۆفە بێن گریداينە.

2- گیرەك ب تنى واتایەكا سەربەخۆ نادەن، بەلكو واتا و ئەركى ئەوان ل ئەوى دەمی دیاردبیت، دەمی دچنە سەر پەیف و مۆرفیمین سەربەخۆ.

3- گیرەك ژ دوو لایەنانقە دەینە دیتن، ئىك ژ لایى دەرکەفتن و پیکشەنویسانیقە، کو دابەش دبنە سەر (پیشگر، نافبەند، پاشگر و لاگر)، دوو ژ لایى ئەرك و واتایقە وەکو گیرەكەكا (دارژتی و ریزمانی) (شیرزاد سەبرى عەلى و ناراز مونیب، 2016: 70).

4- گیرەك د ناف مۆرفۆلۆجییدا ب مۆرفیما بەند دەینە نیاسین (Lieber.R, 2009: 33).

5- گیرەك تا رادەبەكى ب پۆلا گرتی دەینە نیاسین، چونکی ژمارەیا ئەوان تا رادەبەكى یا دەستنیشانکرییە ب تایبەتی ئەگەر ل گەل پەیف و مۆرفیمین سەربەخۆ بەراوردبکەین.

6- د شیانا گیرەکاندا هەبە پەیفەکا نوى و خودان واتایەکا نوى د ناف فەرەهنگیدا ئافا بکەن یانژی ئەرکەکی سینتاکسی ل سەر پەیفی زیدە بکەن.

7- هەندەك جارن د شیانا گیرەکاندا هەبە، هەمان گیرەك وەکو (پیشگر و پاشگر) خۆ نیشانبدەت، ئانکو ببیتە گیرەكەكا دوولایەن، بەئى هەر ئىك ب ئەرکەکی جۆدا، هەر وەکو د پەیفین (بشۆفە، فەخوار)دا.

8- د شیانا گیرەکاندا هەبە حەتا سى گیرەکانژی ل دویف ئىك بەین ب تایبەتی پاشگر (شیرزاد سەبرى عەلى و ناراز مونیب، 2016: 76)، وەکو (هونەرمانەندى).

- دابەشبوونا گیرەکی:

گیرەك ل دویف جەئى دەرکەفتن و پەیفەنویسانى دابەش دبیتە سەر:

1- **پیشگر (Prefix):**

دەمان دەستنیشانبکەین، کو ئەو یەکەیا ل گەل مۆرفیمی دەیت گیرەكە یان یەکەبەکا سەربەخۆبە، یا دووی رەنگە هەمی دەمان یا روون نەبیت، کو یەکەبەکی ب گیرەك یان یەکەبەکا سەربەخۆ بەژمیترین، ل دۆر ئەفئى چەندى هەندەك زمانقان دیاردکەن، کو گیرەك پشکەكە ژ پەیفنا ئالۆز هەر وەسا وەك یەکەبەکا سەربەخۆ ژى، ئەو ژى ل دویف حالەتان و ب تنى د شۆفەکرنا هویردا بۆ تایبەتمەندییین گیرەکان یین زمانیدا دى د شیاندا بیت بزانین ئەوی یەکەبى هەمان واتا د هەردوو حالەتاندا هەبە یان نە، ئانکو د حالەتی ب تنى دەین و د حالەتی ل گەل مۆرفیمەکا دی یان یەکەبەك دیتر دەین و ئەگەر جوداهییین مەزن د نافبەرا هەردوو بکارهیناناندا هەبن، ل ئەوى دەمی د شیاندا بێژین، کو ئەم سەرەدەری ل گەل دوو بیکهین (بەکە) یین جودا دکەین و ئەگەر جوداهییین واتایی یین مەزن نەبن، ل ئەوى دەمی ب ئىك بیکهین دەینە هژمارتن و ئەوى دەمی پەیفنا ئالۆز پەبۆندى ب گیرەکیفە هەبە (<https://www.iasj.net>). یا سینی گەلەك جارن یا روون نینە جوداهیی د نافبەرا گیرەکی و ئەو کەرەستەیی ل گەلدا دەیت بکەین، هەر ژبەرەندىژى د شیاندا یە گیرەکی ب ئەفئى شیوەی ل خوارى پیناسە بکەین:

گیرەك: پروسسەکا مۆرفۆلۆجییه، هەندەك کەرەستەنە، کو ب تنى چ واتایی نادەن و ل سەر پەیفى دەینە زیدەکرن و واتایا پەیفى گۆهۆرن، ئەفجا ل گەل گۆهۆرینا پۆلا ریزمانیا ئەوی یان بى گۆهۆرینا پۆلا ریزمانیا ئەوی، یانژی دى ئەرکەکی ریزمانى ل سەر پەیفى زیدە کەت بى گۆهۆرینا پۆلا ریزمانیا ئەوی، وەکو: (ب، نە، دا، هەل،...).

- تایبەتمەندییین گیرەکان:

گیرەك خودان چەندین تایبەتمەندییه، ژ ئەوانان:

دەمی ب لاگر ناھیتە ھژمارتن.

- جوړین گیرەکی:

گیرەک ژ لایئ ئەرک و واتایئقە دبیتە دوو جوړ:

1- گیرەکین ریژمانی (Grammatical or Inflectional Affixes):

ئەف جوړئ گیرەکی ب تنئ ئەرکەکی ریژمانی

دبیتە، ھەر ژبەرھندیژئ گەلەک جارن ب مۆرفیما (، ئانکو Lyons.J, 1986: 114) ئەرکی دەیتە نافکرن

چ پەیفەکا نوی ب واتایەکا نوی د ناف فەرھەنگیدا زیدە ناکەت، بەلکو ب تنئ ئەرکەکی ریژمانی ل سەر ھەمان پۆلا ریژمانی زیدە دکەت، وەکو گیرەکین (نیاسین، نەنیاسین، بەراورد، بالا، نەریکرن، کۆمکرن،...)، ھەر وەکو د ئەفان نموونەیاندا دیاردبیت (پیاوھکە، کورپک، جوانتر و جوانترین، نەخوار، زەلامان،...).

ئەف جوړئ گیرەکی دابەش دبیتە سەر:

۱- پێشگرئ ریژمانیی ئیک پارچەیی:

ئەو پێشگرە یئ ب تنئ ئیک پێشگر یان ئیک

پارچە، کو ئەو پارچە ل دەستپیک پەیفئ یان مۆرفیما سەربەخۆ دەیتە زیدەکرن (شیرزاد سەبری عەلی و ئاراز مونیب، 2016: 72) و دبیتە ئەگەرئ دروستبوونا ئەرکەکی ریژمانی، وەکو: (خوار— نەخوار).

ب- پێشگرئ ریژمانیی فرەپارچەیی:

ئەو پێشگرە یئ ژ دوو پارچەیان یان پتر پیکدھیت، کو دکەفئە ل دەستپیک پەیفئ یان مۆرفیما سەربەخۆ و زیدەبارئ ئەرکئ ئەوئ ئەرکەکی دیتر ژئ ل سەر دەیتە زیدەکرن، وەکو: (چوو — نە د چوو).

ج- پاشگرئ ریژمانیی ئیک پارچەیی:

ئەو پاشگرە یئ ب تنئ ئیک پاشگر یان ئیک پارچە، کو ئەو پارچە ل دووماھیکا پەیفئ یان مۆرفیما سەربەخۆ دەیتە زیدەکرن و دبیتە ئەگەرئ

پێشگر ئەو گیرەکە ئەوا دکەفیتە دەستپیک

پۆلەفۆرمین (ناف، ھەفاناف، ھەفالکار و کار)ی و دبیتە ئەگەرئ دروستبوونا پەیفەکا دارژتی، ئەفجا چ پۆلا ریژمانییا ئەوئ بگۆھۆرپیت، وەکو پێشگرئ (بی) دەمی دکەفیتە پێشیا نافئ (مال) یانژئ پۆلا ریژمانییا ئەوئ نەگۆھۆرپیت، وەکو پێشگرئ (را) دەمی دکەفیتە پێشیا کارئ (ئیخست).

2- پاشگر (Suffix):

پاشگر ئەو گیرەکە، ئەوا دکەفیتە دووماھیکا پۆلەفۆرمین (ناف، ھەفاناف، ھەفالکار و کار) و دبیتە ئەگەرئ دروستبوونا پەیفەکا دارژتی، ئەفجا چ پۆلا ریژمانییا ئەوئ بگۆھۆرپیت، وەکو پاشگرئ (یەتی) دەمی دچیتە سەر نافئ (برا) یانژئ پۆلا ریژمانییا ئەوئ نەگۆھۆرپیت، وەکو پاشگرئ (فە) دەمی دچیتە سەر کارئ (بشۆ).

3- نافبەند (Interfix):

نافبەند ئەو گیرەکە، ئەوا دکەفیتە د نافبەرا دوو پۆلەفۆرمین فەکریدا، چ ئەو پۆلەفۆرم ھەمان پۆل بن، وەکو نافبەندی (ە) د پەیفئا (نافەماس)دا یانژئ دوو پۆلین ژیکجودابن، وەکو نافبەندی (ە) د پەیفئا (میرگەسوور)دا و دبیتە ئەگەرئ دروستبوونا پەیفەکا لیکدایی.

4- لاگر (Circumfix):

اگر ئەو گیرەکە، کو ژ دوو پارچەیان پیکدھیت، پارچەیکە دکەفیتە دەستپیک پۆلەفۆرمئ و پارچەیا دیتر دکەفیتە دووماھیکا پۆلەفۆرمئ و دبیتە ئەگەرئ دروستبوونا واتایەکا نوی، وەکو لاگرئ (بی ... ی) د پەیفئا (بیحالی)دا (شیرزاد سەبری عەلی و ئاراز مونیب، 2016: 78)، ل ئەفیرئ پیدفییە ھەردوو پارچە (پێشگر و پاشگر) پیکفە دەرکەفن، ئانکو گیرەکەکە ژ دوو پارچەیان پیکدھیت (ھیدایەت عەبدوللا محەمەد، 1993: 43)، نابیت ئیک ژ ئەوان دەرکەفیت و یئ دیتر دەرئەکەفیت، چونکی ل ئەوی

دروستبوونا ئەرکەکی ریزمانی، وەکو: (قوتابی — قوتابیەکە).

د- پاشگری ریزمانیی فرەپارچەیی:

ئەو پاشگری یی ژ دوو پارچەیان یان پتر پیکدەین، کو ل دووماهیکا پەیفی یان مۆرفیما سەربەخۆ دەینە زیدەکر و زیدەباری ئەرکی ئەوان، ئەرکەکی دیتەر ژ ل سەر دەیتە زیدەکر، وەکو: (قوتابی — قوتابیەکان)، (کور — کورەکانم).

2- گیرەکی دارژتئی (Derivational Affixes):

ئەف جۆری گیرەکی پەیفەکا نووی یا خودان واتایەکا نووی د ناف فەرەهەنگیدا زیدە دکەت، ئەو ژ ی ب هاریکارییا (پیشگری، پاشگری،...) دچنە سەر پەیف و مۆرفیمین سەربەخۆ و دبنە ئەگەری دروستبوونا پەیفین دارژتی، ئەفجا چ پۆلا ریزمانیا ئەوی پەیفی بگۆهۆریت، وەکو پاشگری (ا) د پەیف (زانا)دا یانژی پۆلا ریزمانیا ئەوی نەگۆهۆریت، وەکو پیشگری (دا) د پەیف (دا گرت).

ئەف جۆری گیرەکی دابەش دەیتە سەر:

1- پیشگری دارژتئی یی ئیک پارچەیی:

ئەو پیشگری یی ب تنی ژ ئیک پیشگری یان ئیک پارچەیی پیکدەیت و دکەفیتە دەستپیکا پەیفی یان مۆرفیما سەربەخۆ و دەیتە ئەگەری دروستبوونا پەیفەکا نوویا خودان واتایەکا نووی د ناف فەرەهەنگیدا، وەکو: (خۆش — نەخۆش).

ب- پیشگری دارژتئی یی فرەپارچەیی:

ئەو پیشگری یی ژ دوو پارچەیان یان پتر پیکدەین و دکەفەنە دەستپیکا پەیفی یان مۆرفیما سەربەخۆ و دبنە ئەگەری دروستبوونا پەیفەکا نوویا خودان واتایەکا نووی د ناف فەرەهەنگیدا، وەکو (کر- ژیفەکر).

د زمانی کوردیدا د شیاندایە حەتا سی پیشگریانژی د ئیک پەیفدا ل دویف ئیک بەین (شیرزاد سەبری

عەلی و ناراز مونیب، 2016: 72)، وەکو: پیشگری (پی) فە را بوو).

ج- پاشگری دارژتئی یی ئیک پارچەیی:

ئەو پاشگری یی ب تنی ژ ئیک پاشگری یان ئیک پارچەیی پیکدەیت و ل دووماهیکا پەیفی یان مۆرفیما سەربەخۆ دەیتە زیدەکر و دەیتە ئەگەری دروستبوونا پەیفەکا نوویا خودان واتایەکا نووی د ناف فەرەهەنگیدا، وەکو: (بلند — بلنداهی).

د- پاشگری دارژتئی یی فرەپارچەیی:

ئەو پاشگری یی ژ دوو پارچەیان یان پتر پیکدەین و ل دووماهیکا پەیفی یان مۆرفیما سەربەخۆ دەینە زیدەکر و دبنە ئەگەری دروستبوونا پەیفەکا نوویا خودان واتایەکا نووی د فەرەهەنگیدا، وەکو: (خودا — خوداوەندی).

د زمانی کوردیدا د شیاندایە حەتا سی پاشگری دارژتئی د ئیک پەیفدا ل دویف ئیک بەین (شیرزاد سەبری عەلی و ناراز مونیب، 2016: 78)، وەکو:

هون — هونەرمانەندی، ئەف پەیفە ژ (بنیات + پاشگری + پاشگری + پاشگری) پیکدەیت.

بەندی دووی: گیرەکی پۆلەفۆرمی

- چەمکی پۆلەفۆرمی (پۆلین ریزمانی، بەشین ناخفتنی -Classes Form):

د کەفندا هەول و بزافین زماننان ل سەر دابەشکرنا پۆلەفۆرمان دیاربوون، کو هەرچەند پەیفان پۆلەفۆرمەکا تایبەت هەبوو یانژی هەر پۆلەفۆرمەکی ژ پۆلەفۆرمان دەستەبەکا پەیفان هەبوو (عبدالحمید عبدالواحد، 2007: 156)، بۆ نموونە هەمی ناف و ئەو کەرەستەیین دشین تایبەتەندییین ناف و هریگری دچنە دبن پۆلەفۆرما نافیشە، ئانکو پۆلەفۆرم هەمی دەمان یا هاریکارە بۆ دیارکرنا سروشت و ناسنامەیا پەیفی و ئەو پەیهوندییین د نافبەرا ئەواندا.

پۆلەفۆرپم د هەمی زماناندا هەنە، بەلێ ژ زمانەکی بۆ زمانەکی دیتەر دەینە گوھۆرپین، هەر وەکو چەوا ژمارەیا مۆرپیمان د ناف زماناندا دەینە گوھۆرپین (هەمان ژیدەر: 161-162) یانژی گەلەك جارن ئەف پۆلەفۆرپمە تیکەلی ئیک دبن، وەکو (ناف) ل گەل (هەفالناف) و (هەفالکار)ی، بۆ نموونە:
- جوان هات. (جوان: نافە).
- ئەفینا جوان هات. (جوان: هەفالنافە).
- ئەفین جوان ناخفت. (جوان: هەفالکارە).

ئانکو گەلەك جارن ب ساناهی نینە جوداهییی د نافبەرا ئەفان پۆلەفۆرماندا بکەین، بەلێ هەندەك جارن هەندەك كەرەستە و نیشانە د بیافی مۆرفۆلۆجییدا دەینە بکارهینان، کو ب ریکا ئەوان كەرەستە و نیشانان د شیاندایە ئەوی كەرەستەیی دەستینیشانکەین، کا کیژ پۆلەفۆرپمە، بۆ نموونە پاشگری (تر و ترین)، هەر كەرەستەیهکی ئەفان هەردوو پاشگران وەرگریت، د شیاندایە وەکو پۆلەفۆرپما هەفالنافی بەینە دەستینیشانکرن.

سەبارەت دیارکرن ژمارەیا پۆلەفۆرپمان، زمانانان بۆچوونین جوداجودا ل سەر هەنە، هەندەك زمانان د ئەوی باوەریدانە، کو هەتا دەه پۆلەفۆرپمان هەنە، وەکو زمانانین رووسی و هەندەكین دیتەر هەشت پۆلەفۆرپمان دیاردکەن، وەکو زمانانین ئینگلیز و هەندەكین دی دکەنە سی پۆلەفۆرپم، وەکو زمانانین عەرەب و هەندەكین دیتەر ب تنی دوو پۆلەفۆرپمان دیاردکەن، وەکو (ئەفلاتون)ی، ئەگەرئ ئەفی چەندیژی بۆ دوو خالان دزفریتەفە:

- 1- ژیکجودابوونا سروشتی زمانان ژ رەخەکیفە.
- 2- ژیکجودابوونا سروشتی ئەفان پۆلەیان ژ رەخەکی دیفە، زیدەباری دناف ئیکداچوونا ئەفان پۆلەفۆرپمان

ب خۆ (زیرین خورشید سەلیم، 2014: 3).
ئانکو ب شیوەیهکی گشتی چەند ریک بۆ پۆلینکرن و ژیکجوداکرنا پۆلەفۆرپمان هەنە

(عبدالواحد موشیر دزهی، 2014: 96):
1- ب ریکا سروشتی پەیفی ب خۆ:
ب ریکا سروشتی پەیفی ب خۆ د شیاندایە ئەوی كەرەستەیی دیاربکەین، ئانکو ((وشەكە خۆ یان لە بنچینە دابەشبوون بۆ ناو، ئاوەلناو، ئاوەلکار، ... هتد، كە زۆر جار بەپیی واتا دیاریکراوه)) (هەمان ژیدەر: 97)، وەکو (دەرگەه) نافە، (کورت) هەفالنافە، (خواند) کارە و (ل سەر) هەفالکارە، ئانکو واتا دکرە پیفەر بۆ دەستینیشانکرن پۆلەفۆرپمی، ئەفەزی ل دویف ریزمانا کەفنه (زیرین خورشید سەلیم، 2014: 4).

2- ب ریکا هەندەك گیرەكان:
هەندەك گیرەك هەنە د شیاندایە ب ریکا ئەوان گیرەكان پۆلەفۆرپما ئەوی پەیفی دیاربکەین، بۆ نموونە پاشگری نیاسینی (هکە)، نەنیاسینی (هک)، یك) و کۆمکرنی (ان) دەمی دچنە سەر پەیفی تاییەتمەندیین نافی ددەنە ئەوی پەیفی و ئەو پەیف ب پۆلەفۆرپما (ناف)ی دەیتە نیاسین یانژی هەر كەرەستەیهکی پاشگری (تر و ترین) وەرگریت ب پۆلەفۆرپما (هەفالناف)ی دەیتە نیاسین.

3- ب ریکا بکارهینانی:
ئانکو ب ریکا جەیی كەرەستەیی د ناف گری و رستەیاندا د شیاندایە پۆلەفۆرپمی دیاربکەین، بۆ نموونە جەیی (ناف)ی د رستەیییدا دکەفیتە دەستپیک و جەیی (کار)ی دکەفیتە دووماهیکی و جەیی (هەفالناف)ی باراپتریا جارن دبیتە دیارکەرئ نافی، ئەفجا چ ل بەری نافی یان ل پشتی نافی بەیت، هەر وەکو د ئەفی رستەیا ل خواریدا دیار:

- کاوه یی چیرۆکنفیس ئامادەبوو.
ناف هەفالناف کار

ریکا دوویی و سییی گریداینە ب ریزمانا نویفە، چونکی ریزمانا نوی هەولددەت ب ریکا بکارهینانی یان ب ریکا گیرەكان پەیفان بۆ سەر پۆلەفۆرپمان

پۆلین و ژیکجودا بکەت (زیرین خورشید سەلیم،

2014: 4)

تایبەتمەندیی پۆلەفۆرمان:

د شیاندايە ئەفان تایبەتمەندیی پۆل خوارئ بۆ

پۆلەفۆرمان دەستنیشانبکەین:

1- د شیاندايە پۆلەفۆرمان د نای رستەیاندا ئەرکەکی ریزمانی ئەنجامبەدن، بۆ نموونە (پەری هات)، د ئەفئ رستەیییدا پەیفقا (پەری) پۆلەفۆرمان نافییە و ب کارئ هاتنی رابوو، لەوا ئەرکی ئەوی بکەرە و پەیفقا (هات) پۆلەفۆرمان کارییە.

2- ل دویف یاسایی زمانی پتر ژ پۆلەفۆرمانەکی دبیته

ئەگەرئ دروستبوونا گری و رستەیان، بۆ نموونە:

گوندئ مەزن، (گرییە)

نای هەفانای

شاهی سیف خوار. (رستەییە)

نای نای کار

3- د شیان پۆلەفۆرماندا هەبە وەکو پۆلەفۆرمانەکا

گرتی یانزی پۆلەفۆرمانەکا فەکری دەربکەفن.

4- د شیان ئیک پەیفقا هەبە ببیتە چەند

پۆلەفۆرمانەک، ئەفەزی ل دویف جەئ هاتنا ئەوی د

رستەیییدا دمبیت، بۆ نموونە:

شەرمین یا ئیکئ دەرچوو. (شەرمین: نایە)

- ئەوا شەرمین فوتابیا منە. (شەرمین:

هەفانایە)

- ئەو شەرمینی بریفقەدجیت. (شەرمین:

هەفالکارە)

پۆلەفۆرمان پۆلەفۆرمان:

باراپتریا زمانفانان ل سەر دوو جۆرە پۆلەفۆرمان

رپیککەفتینە، ئەوژی:

1- پۆلەفۆرمان فەکری:

مەبەست ژ پۆلەفۆرمان فەکری، ئەو پۆلەفۆرمان،

کو ((دەتوانن ئەندامی تر وەرگیرن، بۆیەش رۆژانە

وشەئ نوئ دینە مەیدان و واتادارن ئەمیش لە رپیکای

ناوان و بەکارهینانەوه، واتە رپیکای لیکدان و

دارشتن،... هتد، بەلام لە هەموویان زیاتر لیکدان و

دارشتن، کە ئەم فۆرمانە دەگریتەوه، وەک: ناو،

(ئاوئناو)) (عبدالواحد موشر دزەیی، 2014: 96)،

هەفالکار، کار ئەوژی دبنە:

ا- پۆلەفۆرمان سادە:

ئەو پۆلەفۆرمان، ئەوا ب تنئ دەرکەفت، وەکو

(نای، هەفالنا، هەفالکار و کارئ سادە، بۆ نموونە:

گول، سپی، هیدی، هات،...

ب- پۆلەفۆرمان دارژتی:

ئەو پۆلەفۆرمان، ئەوا د شیاندايە پپشگر و

پاشگران وەرگیرت، ئەفجا چ ل گەل (نای، هەفالنا،

هەفالکار، کارئ بھین، بۆ نموونە: (نقیسەر، بھینز،

شەفئ، هەلگرت،...).

ج- پۆلەفۆرمان لیکدای:

مەبەست ژ پۆلەفۆرمان لیکدای، ئەو پۆلەفۆرمان،

ئەوا ژ دوو کەرەستەیان یان زیدەتر پیکدەیت، ئەفجا

ئەو کەرەستە چ (نای لیکدای، هەفالنا لیکدای،

هەفالکارئ لیکدای یان کارئ لیکدای) دروستبکەن،

بۆ نموونە: (ئافەماست، بەژنراق، سەروسەر،

دروستکر،...)

2- پۆلەفۆرمان گرتی:

مەبەست ژ پۆلەفۆرمان گرتی، ئەو پۆلەفۆرمان، کو

(ژمارەیان دیاریکراوه و زیادناکریت پەیرەویک

دروست دەکەن و یەکتەر پیناسە دەکەن، بە واتایەکی

تر واتای فەهەنگیان نییە و واتاکەئ بە

بەراوردکردن لە گەل ئەندامانی تر وەرەدەگیرن)

(عبدالواحد موشر دزەیی، 2014: 102)، وەکو نامراز

و جەنای و گیرەکی ریزمانی، ئەف کەرەستە هەمی ب

پۆلا گرتی دەینە دیارکرن، چونکی ژمارەیا ئەوان یا

سنووردارکرییە، بۆ نموونە:

* نامراز، وەکو نامرازی پەیوەندی، لیکدانئ (ژ، ب،

و، ئ، ی،...)، بۆ نموونە:

- قوتابی ژ زانکویا زفیری. (ژ): ئامرازی
پەبوەندییە.

- قوتابی هاتن و ماموستای وانه شروفاکەر. (و):
ئامرازی لیکدانییە.

* جهنفا، هەردوو دەستەیی جەنفاپین کەسیین جودا،
وێکو (من، تە، ئەو/ی، ئەز، تو،...) و ریککەفتنی (م،
ت، ی،...) و جەنفاپین (هەیی، پەرس، ئامازە)، وێکو
(ی، کی، ئەفە،...) ب پۆلا گرتی دەینە هژمارتن، بۆ
نموونە:

- من تو دیتی. (من) جەنفاقی کەسی جودایە.
(ی) جەنفاقی ریککەفتنییە.

* گێرەکی ریزمانی، ئەفجا ج گێدایی نافی،
هەفالنافی یان کاری بن (محەمەد مەعروف فەتاح و
سەباح رەشید قادر، 2006: 49)، بۆ نموونە:

گێرەکی ریزمانیی نافی، وێکو:

- گێرەکی نیاسینی (کە)، بۆ نموونە: کورەکە،
پیاوێکە،...

- گێرەکی نەنیاسینی (ک، ێک)، بۆ نموونە: مرۆفەک،
کورێک،...

- گێرەکی بجویکەرنی (ۆک،...)، بۆ نموونە: چنارۆک،
هناڕۆک،...

- گێرەکی کۆمەرنی (ان، ین، ینۆ،...)، بۆ نموونە:
مرۆفان، پەرۆکی، کورینۆ،...

گێرەکی ریزمانیی هەفالنافی، وێکو:

- گێرەکی پلەیا بەراورد (تر)، بۆ نموونە: زیرەکتەر،
جوانتر،...

- گێرەکی پلەیا بالئا (ترین)، بۆ نموونە: خوشترین،
بلندترین،...

گێرەکی ریزمانیی کاری، وێکو:

- دەمی بوری و نەبوری... بۆ نموونە: کیلا، دی کیلم،
دەچم،...

- گێرەکی نەریکەرنی (نە، نا، مە، نی)، بۆ نموونە:
نەکیلا، ناکیلە، مەکیلە، نینە،...

- گێرەکی دووبارەکەرنی (هفە، هوه)، بۆ نموونە:
هاتەفە، هاتەوه،...

پشکا دووی: گێرەکی فرەپارچەیی دارژتنی و
پۆلەفۆرمین فەکری:

1- گێرەکی فرەپارچەیی دارژتنی د پۆلەفۆرما
نافیدای (1):

ناف (چاووگ) وێکو پۆلەفۆرمەک دشیب چەندین
گێرەکان ل دویف ئیک وەرگریت، وێکو گێرەکی
فرەپارچەیی (پیشگر و پاشگر) یین دارژتنی، کو
پیکمە ل گەل نافەکی دەین و پۆلەفۆرما نافی ب
واتایەکا نوی دروست دکەن، ب ئەفی شیوویی ل
خواری:

1- پیشگری فرەپارچەیی دارژتنی:

- پیشگری (تی) ل گەل پیشگری (دا، وەر، پ، هەل،

فە) دەیت، ب ئەفی شیوویی ل خواری:

* (تی + دا):

تی + دا + کەفتن = تیداکەفتن.

تی + دا + مان = تیدامان.

* (تی + وەر):

تی + وەر + کرن = تیوەرکەرن.

تی + وەر + دان = تیوەردان (شیزاد سەبری عەلی و
ئاراز مونیب، 2016: 79).

* (تی + پ):

تی + پ + چوون = تیپراچوون.

تی + پ + برن = تیپراپرن.

تی + پ + کرن = تیپراکرن.

* (تی + هەل):

تی + هەل + دان = تیپهەلدان.

تی + هەل + کیشان = تیپهەلکیشان.

تی + هەل + چوون = تیپهەلچوون.

* (تی + فە):

تی + فە + کرن = تیپهەکرن.

پيک + فه + نان = پيکفه نان.

پيک + فه + کرن = پيکفه کرن.

پيک + فه + مان = پيکفه مان.

- پيشگرئ (وەر) ل گهل پيشگرئ (با) دهيت ب

ئهفي شيوهي ل خواري:

★ (وەر + با):

وهر + با + دان = وهر بادان.

- پيشگرئ (في) ل گهل پيشگرئ (پا) دهيت ب ئهفي

شيوهي ل خواري:

★ (في + پا):

في + پا + گههستن = فيراگههستن.

في + پا + چوون = فيراچوون.

في + پا + برن = فيرابرن.

ب- پاشگرين فرهپارچهي پين دارژتنئ:

- پاشگرين (گهر، گار، يار، فان، دهر، ين، باز، بار، وهر، كهر، وان، هوان، هوار، موهر، دار، انه، ان، ناك، ستان، كار، ساز، مهند، دان، هلؤ) ل گهل پاشگرئ (ي) دهين،

ب ئهفي شيوهي ل خواري:

★ (گهر + ي):

ئاسن + گهر + ي = ئاسنگهري.

شانؤ + گهر + ي = شانؤگهري.

★ (گار + ي):

ئاموش + گار + ي = ئاموژگاري (شېروان حوسين خوشناو، 2016: 138).

شهو + گار + ي = شهوگاري (نهريمان خوشناو، 2015: 44).

★ (يار + ي):

جوت + يار + ي = جوتيارى.

بهخت + يار + ي = بهختيارى.

گهشت + يار + ي = گهشتيارى.

★ (فان + ي):

نيچير + فان + ي = نيچيرفانى.

هوزان + فان + ي = هوزانفانى.

★ (ژئ + فه):

ژئ + فه + کرن = ژئفه کرن.

ژئ + فه + بوون = ژئفه بوون.

ژئ + فه + فهتيان = ژئفه فهتيان.

★ (ژئ + ههل):

ژئ + ههل + چوون = ژئفه لچوون.

★ (ژئ + وەر):

ژئ + وەر + گرتن = ژئوهرگرتن.

- پيشگرئ (تيك) ل گهل پيشگرين (فه، پا، ههل)

دهيت ب ئهفي شيوهي ل خواري:

★ (تيك + فه):

تيك + فه + دان = تيكفه دان.

تيك + فه + کرن = تيكفه کرن.

★ (تيك + پا):

تيك + پا + كيشان = تيكراكيشان.

تيك + پا + چوون = تيكراچوون.

تيك + پا + برن = تيكرابرن.

تيك + پا + کرن = تيكراكرن.

تيك + پا + مان = تيكرامان.

★ (تيك + ههل):

تيك + ههل + كيشان = تيكهه لکيشان.

تيك + ههل + بوون = تيكهه لبوون.

تيك + ههل + کرن = تيكهه لكرن.

تيك + ههل + دان = تيكهه لدان.

- پيشگرئ (پيک) ل گهل پيشگرين (دا، فه) دهيت ب

ئهفي شيوهي ل خواري:

★ (پيک + دا):

پيک + دا + دان = پيکدادان.

پيک + دا + کرن = پيکداكرن.

★ (پيک + فه):

پيک + فه + چوون = پيکفه چوون.

پيک + فه + هاتن = پيکفه هاتن.

پيک + فه + نويسان = پيکفه نويسان.

- رەز + فەن + ی = رەزفانی (هەمان ژێدەر: 44-45) .
- دار + فەن + ی = دارفانی.
- داد + فەن + ی = دادفانی.
- ★ (دەر + ی):
- برا + دەر + ی = برادەری.
- شانە + دەر + ر = شانەدەری.
- ★ (پین + ی):
- شەرم + پین + ی = شەرمینی.
- دێر + پین + ی = دێرینی.
- درەو + پین + ی = درەوینی.
- ★ (باز + ی):
- سەر + باز + ی = سەربازی.
- جان + باز + ی = جانبازی (جەمباز)
- مەکر + باز + ی = مەکربازی.
- فیل + باز + ی = فیلبازی.
- حیلە + باز + ی = حیلەبازی.
- ★ (بار + ی):
- خەم + بار + ی = خەمباری.
- داخ + بار + ی = داخباری.
- گۆنە + بار + ی = گۆنەهباری.
- تاوان + بار + ی = تاوانباری.
- ★ (وەر + ی):
- داد + وەر + ی = دادوەری.
- ★ (کەر + ی):
- کار + کەر + ی = کارکەری.
- شول + کەر + ی = شولکەری.
- مال + کەر + ی = مالکەری.
- ★ (وان + ی):
- کار + وان + ی = کاروانی.
- ★ (هوان + ی):
- ئاش + هوان + ی = ئاشەوانی.
- باغ + هوان + ی = باغەوانی.
- گا + هوان + ی = گاووانی.
- شاخ + هوان + ی = شاخەوانی.
- دەرگە + هوان + ی = دەرگەوانی.
- ★ (هوار + ی):
- شوین + هوار + ی = شوینەواری.
- گوند + هوار + ی = گوندەواری.
- ★ (هومر + ی):
- بەخت + هومر + ی = بەختەوهری.
- ★ (دار + ی):
- ئاگا + دار + ی = ئاگاداری (عبدالواحد موشیر دزهیی، 2014: 101-103).
- ناو + دار + ی = ناوداری.
- دوکان + دار + ی = دوکانداری.
- بەهره + دار + ی = بەهرەداری.
- چەك + دار + ی = چەكداری.
- سەرمايه + دار + ی = سەرمايه‌داری.
- پاره + دار + ی = پارەداری.
- مەر + دار = مەرداری.
- رێز + دار + ی = رێزداری.
- هێز + دار + ی = هێزداری.
- هۆش + دار + ی = هۆشداري.
- ئەفین + دار + ی = ئەفینداری.
- گوه + دار + ی = گوهداری.
- ناز + دار + ی = نازداری.
- خاوەن + دار + ی = خاوەنداری.
- مال + دار + ی = مالداري.
- دەین + دار + ی = دەینداری.
- شکر + دار + ی = شکر‌داری (فیان ئیبراهیم عەلی ئیبو، 2008: 54).
- ★ (انە + ی):
- مندال + انە + ی = مندالانەیی.
- ★ (ان + ی):
- موسلم + ان + ی = موسلمانی.

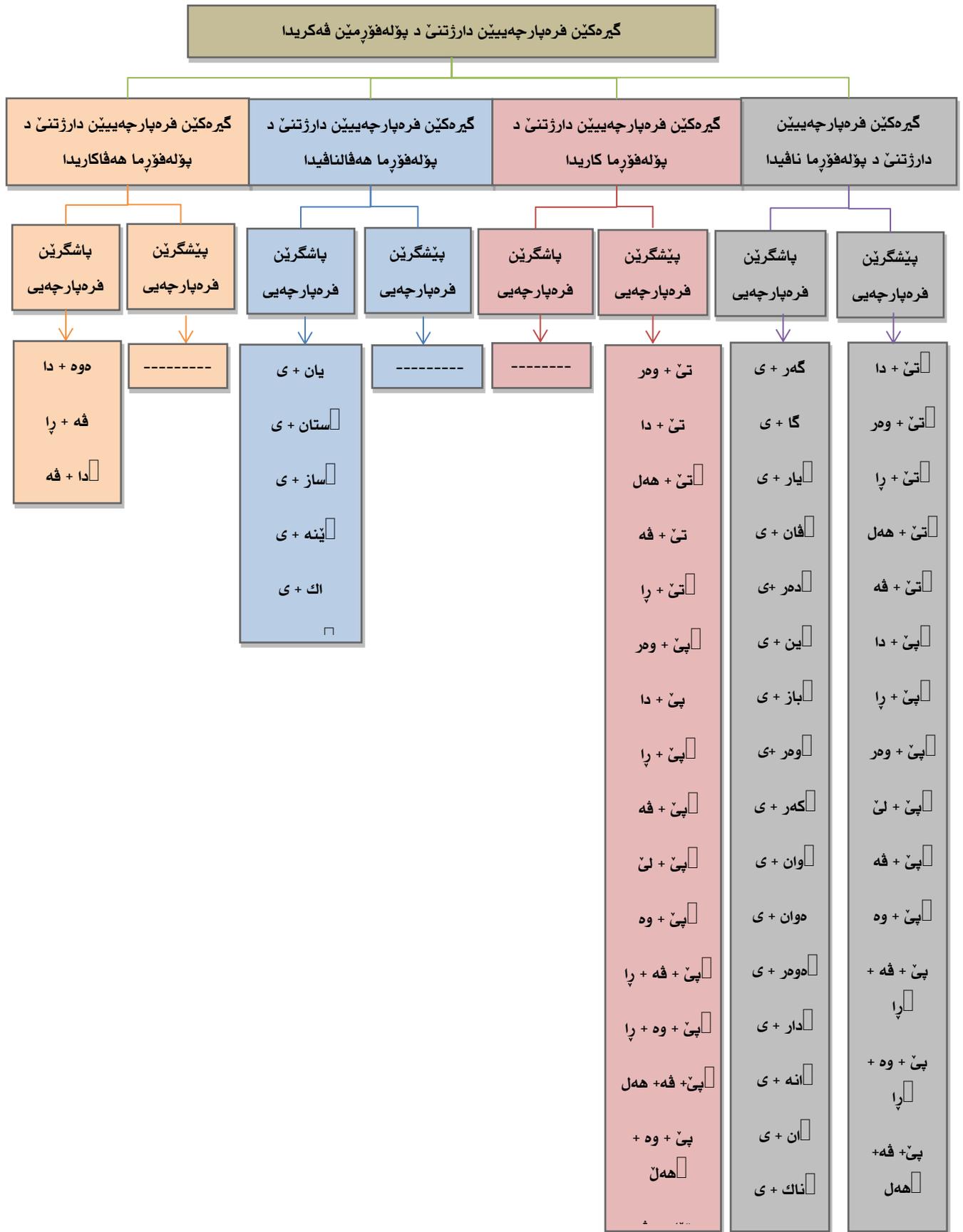
شپوهی ل خواری: □
 * (ه + جار): □
 نی‌رگز + ه + جار = نی‌رگزه‌جار. □
 شه‌تل + ه + جار = شه‌تله‌جار. □
 توتن + ه + جار = توتنه‌جار (شیروان حوسین خوشناو، 2016: 149-15). □
 - پاشگری (ك) ل گهل پاشگری (انی) دهیت، ب ئه‌فی شپوهی ل خواری: □
 * (ك + انی): □
 ژن + ك + انی = ژنکانی (فیان ئی‌راهم عه‌لی ئیبو، 2008: 58). □
 - پاشگری (گهر) ل گهل پاشگری (انه) دهیت، ب ئه‌فی شپوهی ل خواری: □
 * (گهر + انه): □
 داد + گهر + انه = دادگه‌رانه (شیروان حوسین خوشناو، 2016: 101). □
 پاشگری (ن) ل گهل پاشگری (ا) دهیت، ب ئه‌فی شپوهی ل خواری: □
 * (ن + ا): □
 شه‌رم + ن + ا = شه‌رمانا. □
 2- گیره‌کین فره‌پارچه‌یی‌ن دارژتنی د پۆله‌فۆرما هه‌فانافیدا: □
 هه‌فاناف و ده‌کو پۆله‌فۆرمه‌ك د‌شیت چهن‌دین گیره‌کان وهر‌بگریت، و ده‌کو گیره‌کین فره‌پارچه‌یی (پاشگر) یین دارژتنی، کو پیکفه ل گهل هه‌فانافه‌کی دهین و پۆله‌فۆرمه‌کا نوی دروست دکهن، ب ئه‌فی شپوهی ل خواری: □
 - پاشگری (ان، ستان، ساز، پنه، اک، کار، و، دار، هومر) ل گهل پاشگری (ی) دهین ب ئه‌فی شپوهی ل خواری: □
 * (یان + ی): □
 گهرم + یان + ی = گهرمیانی. □
 موکر + یان + ی = موکریانی. □

شه‌ره‌ف + ان + ی = شه‌ره‌فانی. □
 شه‌مدین + ان + ی = شه‌مدینانی. □
 * (ناک + ی): □
 غه‌م + ناک + ی = غه‌مناکی. □
 * (ستان + ی): □
 کورد + ستان + ی = کوردستانی. □
 تورکمان + ستان + ی = تورکمانستانی. □
 شار + ستان + ی = شارستانی. □
 * (کار + ی): □
 کری + کار + ی = کریکاری. □
 خزمه‌ت + کار + ی = خزمه‌تکاری. □
 * (ساز + ی): □
 بینا + ساز + ی = بیناسازی. □
 وشه + ساز + ی = وشه‌سازی. □
 زاراوه + ساز + ی = زاراوه‌سازی. □
 ره‌خنه + ساز + ی = ره‌خنه‌سازی. □
 دهرمان + ساز + ی = دهرمانسازی. □
 پیشه + ساز + ی = پیشه‌سازی. □
 ددان + ساز + ی = ددانسازی. □
 * (مه‌ند + ی): □
 هونه‌ر + مه‌ند + ی = هونه‌رمه‌ندی. □
 ده‌وله‌ت + مه‌ند + ی = ده‌وله‌مه‌ندی. □
 هۆش + مه‌ند + ی = هۆشمه‌ندی. □
 زهره‌ر + مه‌ند + ی = زهره‌رمه‌ندی. □
 به‌هره + مه‌ند + ی = به‌هره‌مه‌ندی. □
 سوود + مه‌ند + ی = سوودمه‌ندی. □
 * (دان + ی): □
 ئاوه + دان + ی = ئاوه‌دانی. □
 * (ه‌لو + ی): □
 عیب + ه‌لو + ی = عیب‌ه‌لویی. □
 خوین + ه‌لو + ی = خوینه‌لویی. □
 - پاشگری (ه) ل گهل پاشگری (جار) دهیت، ب ئه‌فی

- ★ (ستان + ی):
پاك + ستان + ی = پاکستانی.
- ★ (سه + ږا):
دښن + سه + ږا = د بنقهږا.
د پشت + سه + ږا = د پشتقهږا.
- تاریک + ستان + ی = تاریکستانی (شیروان حوسین خوشنواو، 2016: 149)..
- ★ (ساز + ی):
چاک + ساز + ی = چاکسازی.
- ★ (پنه + ی):
زهرد + پنه + ی = زهردپنهیی (عبدالواحد موشیر دزهیی، 2014: 101).
- ★ (ار + ی):
کن + ار + ی = کناری.
- ★ (اک + ی):
روون + اک + ی = رووناکی.
- ★ (کار + ی):
ناسان + کار + ی = ناسانکاری.
- ★ (و + ی):
ږک + و + ی = ږکوی.
- ★ (دار + ی):
زور + دار + ی = زوردار.
- 4- گیرهکین فرهپارچهیی د پولهفورما کاریدا:
کار وهکو پولهفورمهکا ریژمانی دشیئت چهندين گیرهکان وهربرگريت، وهکو گیرهکین فرهپارچهیی (پیشگر) یین دارژتنی، کو پیکفه ل گهل کارهکی دهین و پولهفورما کاری ب واتایهکا نوی دروست دکهن، ب نهفی شیوهیی ل خوارئ:
- 3- گیرهکین فرهپارچهییین دارژتنی د پولهفورما ههفالکاریدا:
ههفالکار وهکو پولهفورمهکا ریژمانی دشیئت چهندين گیرهکان وهربرگريت، وهکو گیرهکین فرهپارچهیی (پاشگر) یین دارژتنی، کو پیکفه ل گهل ههفالکارهکی دهین و واتایهکا نوی ددهنه ههفالکاری، ب نهفی شیوهیی ل خوارئ:
- ★ (تی + وهر):
تی + وهر + کر = تیوهرکر.
- ★ (تی + دا):
تی + وهر + دا = تیوهردا (شیرزاد سهبری عهلی و ناراز مونیب، 2016: 79).
- ★ (تی + ههل):
تی + وهر + ما = تیداما.
- ★ (تی + ههل):
تی + وهر + ههل = تیوهلکیشا.
- ★ (تی + ههل):
تی + وهر + ههل = تیوهلدا.
- ★ (تی + ههل):
تی + ههل + چوو = تیوهلچوو (ئهورهحمانی حاجی مارف، 2014: 202).
- ★ (ته + هه):
تی + هه + دا = تیقهدا.
- ★ (موه + دا):
لهسهر + موه + دا = لهسهرموهدا.
- ★ (موه + دا):
لهخوار + موه + دا = لهخوارموهدا.
- ★ (موه + دا):
لهژیر + موه + دا = لهژیرهوهدا (ئهورهحمانی حاجی مارف، 2014: 141).
- ★ (ته + هه):
پاشگرئ (هه) ل گهل پاشگرئ (ږا) دهیت ب نهفی شیوهیی ل خوارئ:

- تى + فه + کر = تيفه‌کر.
 □ ★ (تى + پ) :
 □ تى + پ + را + کر = تيراکر.
 □ تى + پ + بر = تيرابر.
 □ تى + پ + هات = تيراهات.
 □ تى + پ + چوو = تيراچوو.
- پيشگرئ (پى) ل گهل پيشگرين (ومر، دا، پ، فه، ئى، وه) دهيت، ب نهفى شيوهيى ل خوارئ:
 □ ★ (پى + وەر) :
 □ پى + وەر + کر = پيوهرکر.
 □ پى + وەر + بوو = پيوهربوو.
 □ ★ (پى + دا) :
 □ پى + دا + هينا = پيداهينا.
 □ پى + دا + رشت = پيدارشت.
 □ پى + دا + کر = پيداکر.
 □ پى + دا + چوو = پيداچوو.
 □ پى + دا + هات = پيداهات.
 □ ★ (پى + پ) :
 □ پى + پ + را + گه‌هشت = پيرراگه‌هشت.
 □ پى + پ + هات = پيرراهات (ئه‌وره‌حمانى حاجى مارف، 2014: 203).
 □ پى + پ + را + دا = پيرادا.
 □ ★ (پى + ئى) :
 □ پى + ئى + نا = پيلينا.
 □ پى + ئى + کر = پيلیکر.
 □ ★ (پى + فه) :
 □ پى + فه + کر = پيفه‌کر.
 □ پى + فه + ما = پيفه‌ما.
 □ پى + فه + دا = پيفه‌دا.
 □ پى + فه + نا = پيفه‌نا.
 □ پى + فه + گریدا = پيفه‌گریدا.
 □ پى + فه + دروى = پيفه‌دروى.
 □ پى + فه + نويسا = پيفه‌نويسا.
- پى + فه + بوو = پيفه‌بوو.
 □ ★ (پى + وه) :
 □ پى + وه + بوو = پيوه‌بوو.
 □ پى + وه + کرد = پيوه‌کرد.
 □ پى + وه + دا = پيوه‌دا (نهرين فه‌خرى و کوردستان موكريانى، 1982: 136).
 - پيشگرئ (پى) ل گهل پيشگرين (فه + پ) دهيت، ب نهفى شيوهيى ل خوارئ:
 □ ★ (پى + فه + پ) :
 □ پى + فه + پ + بوو = پيفه‌پابوو.
 □ پى + فه + پ + دا = پيفه‌پادا.
 □ ★ (پى + وه + پ) :
 □ پى + وه + پ + بوو = پيوه‌پابوو.
 □ پى + وه + پ + دا = پيوه‌پادا.
 - پيشگرئ (پى) ل گهل پيشگرين (فه + هه‌ل) دهيت، ب نهفى شيوهيى ل خوارئ:
 □ ★ (پى + فه + هه‌ل) :
 □ پى + فه + هه‌ل = پيفه‌هه‌لبوو.
 □ پى + فه + هه‌ل + کر = پيفه‌هه‌لکر.
 □ ★ (پى + وه + هه‌ل) :
 □ پى + وه + هه‌ل + بوو = پيوه‌هه‌لبوو.
 □ پى + وه + هه‌ل + کر = پيوه‌هه‌لکر.
 - پيشگرئ (تیک) ل گهل پيشگرين (فه، پ، هه‌ل) دهيت، ب نهفى شيوهيى ل خوارئ:
 □ ★ (تیک + فه) :
 □ تیک + فه + دا = تیکفه‌دا.
 □ ★ (تیک + پ) :
 □ تیک + پ + را + کيشا = تیکراکيشا.
 □ تیک + پ + چوو = تیکراچوو.
 □ تیک + پ + را + کر = تیکراکر.
 □ تیک + پ + را + ما = تیکراپر.
 □ تیک + پ + را + بر = تیکراپر.
 □ ★ (تیک + هه‌ل) :

- لئ + فه + كر = لئفهكر.
- پيشگرئ (پيڪ) ل گهل پيشگرين (دا، فه) دهيت،
□ ب ئهفي شيوميئ ل خواريئ:
□ ★ (پيڪ + دا):
□ پيڪ + دا + دا = پيكدادا.
□ ★ (پيڪ + فه):
□ پيڪ + فه + نويسا = پيڪفه نويسا.
□ پيڪ + فه + كر = پيڪفه كر.
□ پيڪ + فه + نا = پيڪفه نا.
□ پيڪ + فه + ما = پيڪفه ما.
- پيشگرئ (في) ل گهل پيشگرئ (را) دهيت، ب ئهفي شيوميئ ل خواريئ:
□ ★ (في + را):
□ في + را + گه هاند = فيپراگه هاند.
□ في + را + چوو = فيپراچوو.
- نیشاناندا وینهیی بؤ گیرهکین فرهپارچهیی
□ پيئن دارژتنئ د پولهفورميين فهکریدا:
پشتی گیرهکین فرهپارچهیی پيئن دارژتنئ د
پولهفورميين فهکریدا هاتبنه نیشاناندا، د شياندايه
ئهوان گیرهکان ل دويف هاتنا ئهوان بؤ سهر
□ پولهفورميين فهکری د ئهفي وینهیدا دیاربکهین:
- تيك + ههل + كيشا = تيكهلهكيشا.
□ تيك + ههل + بوو = تيكهلهبوو.
- پيشگرئ (ژئ) ل گهل پيشگرين (ومر، ههل، فه)
□ دهيت، ب ئهفي شيوميئ ل خواريئ:
□ ★ (ژئ + ومر):
□ ژئ + ومر + گرت = ژيوهرگرت.
□ ★ (ژئ + ههل):
□ ژئ + ههل + چوو = ژيههلهچوو.
□ ★ (ژئ + فه):
□ ژئ + فه + فهتيا = ژيههقهتيا.
□ ژئ + فه + كر = ژيههكر.
□ ژئ + فه + بوو = ژيهههبوو.
- پيشگرئ (ومر) ل گهل پيشگرئ (با) دهيت، ب
□ ئهفي شيوميئ ل خواريئ:
□ ★ (ومر + با):
□ ومر + با + دا = ومربادا.
- پيشگرئ (ئئ) ل گهل پيشگرين (پا، فه) دهيت، ب
□ ئهفي شيوميئ ل خواريئ:
□ ★ (ئئ + پا):
□ ئئ + پا + هات = ئيپراهات.
□ ★ (ئئ + فه):
□ ئئ + فه + بوو = لئفههبوو.

□

فرەپارچەیییڤ دارژتنی (دا + فه) و (ار + ی) ل
دویف نموونەیان ل دووماهیکی دەین.

پەراویز:

(1) چاووگ: نافە، لەورا د ئەفیریدا وەکو نافە سەرەدەری ل
گەل ھاتییەکر، بۆ نموونە: (پیلینانا گۆرین مرییان یا ب
گونەھە. پیداجوونا بابەتی بەری تافیکنی یا باشە. ...).

ژێدەر:

ئەرەحمانی حاجی ماریف، ریزمانی کوردی، بەرگی یەکەم
(وشەسازی)، بەشی دوووم، جینا، ھەولێر، 2014.

ریزمانی کوردی، بەرگی یەکەم
(وشەسازی)، بەشی چوارەم، ژمارە و ئاوەلکردار،
ھەولێر، 2014.

زیرین خورشید سەلیم، بۆلگۆھۆرینا فۆرمی پەیفی د
بۆلەفۆرمین فەکریدا (گۆفەرا بەھدینی) وەکو نموونە،
گوفارا زانکویا دھوک، پەربەندا (17)، ھژمارا (1)،
2014.

شیرزاد سەبری عەلی و ئاراز مونیب، وشەسازی، بەرگی ئێکی،
چاپخانا ھیقی، ھەولێر، 2016.

شیروان حوسین خۆشناو، توانای مۆرفیمی بەند لە
دەولەمەندکردنی فەرھەنگ و راپەراندنی ئەرکی
سینتاکسدا (لیکولینەوھەیکە بەراوردکارییە لە نیوان
زمانی کوردی و فارسیدا)، چاپی یەکەم، ھەولێر،
2016.

عبدالواحد موشر دزەبی، ریزمانی کوردی، چاپی یەکەم،
ھەولێر، 2014.

فیان ئیبراھیم عەلی ئیبو، تاپبەتەندییڤ ھەفانافی د زمانی
کوردیدا (دیالیکتا سەری - گوڤەرا بەھدینی)، ناما
ماستەری، زانکویا دھوک، 2008.

نەریمان خۆشناو، ریزمانی کوردی (کرمانجی سەرۆو)، چاپی
یەکەم، ھەولێر، 2015.

نەسرین فەخری و کوردستان موکریان، ریزمانی کوردی بۆ
بۆلی یەکەمی بەشی زمانی کوردی، زانکوی
سەلاحەددین، کولجی ناداب، 1982.

ھیدایەت عەبدوللا محەمەد، پېشپرتک و پاشپرتک لە زمان
کوردی دا، نامەى ماجستېر، کولجی ناداب، زانکوی
سەلاحەددین، ھەولێر، 1993.

(دان + ی)، (دلو + ی)، (ه + جار)، (ك + انی)، (گەر +
انە)، (ن + ا).

7- گیرەك (پاشگر) ین فرەپارچەییڤ دارژتنی یڤن
ل گەل پۆلەفۆرما (ھەفانافی) دەین، ئەفەنە: (یان +
ی)، (ستان + ی)، (ساز + ی)، (ینە + ی)، (اك + ی)،
(كار + ی)، (و + ی)، (دار + ی).

8- گیرەك (پاشگر) ین فرەپارچەییڤ دارژتنی یڤن
ل گەل پۆلەفۆرما (ھەفالکاری) دەین، ئەفەنە: (دوہ +
دا)، (فە + پا)، (دا + فە)، (ار + ی).

9- گیرەك (پیشگر) ین فرەپارچەییڤ دارژتنی یڤن
ل گەل پۆلەفۆرما (کاری) دەین، ئەفەنە: (تی + وەر)،
(تی + دا)، (تی + ھەل)، (تی + فە)، (تی + پا)، (پی +
وەر)، (پی + دا)، (پی + پا)، (پی + فە)، (پی + ئی)،
(پی + وە)، (پی + فە + پا)، (پی + وە + پا)، (پی + فە
+ ھەل)، (پی + وە + ھەل)، (تیک + فە)، (تیک + پا)،
(تیک + ھەل)، (ژی + وەر)، (ژی + ھەل)، (ژی + فە)،
(وەر + با)، (ئی + پا)، (ئی + فە)، (پیک + دا)، (پیک +
فە)، (فی + پا).

10- ریزمان سەدییا ئەوان پۆلەفۆرمان ئەوین
گیرەکیڤ فرەپارچەییڤ دارژتنی تیدا دەردکەفڤ، ب
ئەفی شیویدیە: (نافە: 57.61%، کار: 29.35%،
ھەفانافی: 8.69%، ھەفالکار: 4.35%)

11- د ناف پۆلەفۆرمین فەکریدا ریزمان سەدییا
پۆلەفۆرما نافی ژ ھەمی ریزمان پترە و د ناف
پۆلەفۆرمین نافیزیدا ریزمان سەدییا گیرەك
(پیشگر) ین فرەپارچەییڤ دارژتنی ژ ھەمی ریزمان
دیتر پترە و د ناف گیرەك (پیشگر) ین فرەپارچەییڤ
دارژتنی ب خۆزیدا گیرەکی فرەپارچەییڤ دارژتنی ()
پی + فە) ل دویف نموونەیان ب پلەیا ئیکى دەیت.

12- د ناف پۆلەفۆرمین فەکریدا ریزمان سەدییا
پۆلەفۆرما ھەفالکاری ژ ھەمی ریزمان کیترە و د ناف
پۆلەفۆرمین ھەفالکاریزیدا و د ناف گیرەك (پاشگر) ین
فرەپارچەییڤ دارژتنی ب خۆزیدا گیرەکیڤ

Kalsum and other, **Morphology**, 1st edition
penerbit IAIN parepare Nusantara
press, 2021.
Katamba. F, **Morphology**, London. Macmillan,
1993.
Lieber. R. **Introducing Morphology**.
Cambridge university press, 2009.
Lyons. J, **Language and Linguistics**, four
edition, Newyork, 1986.
Stageberg. N. C, **An Introduction to English
Grammar**, 4th edition, Holt, Rinebart and
Winston. In, 1981.

محهمهد مععروف ففءاف و سه باح رهشيد قادر، جهند
لايه نيكي مؤرفؤلؤجي كوردي، چاپي يه كه م، چاپخانه ي
پروون، ههولير، 2006.
عبدالحميد عبدالواحد، الكلمة في اللسانيات الحديثة، الطبعة الأولى،
مطبعة التسفير الفني، صفاقس- تونس، 2007
Crystal. D, **An Introduction of linguistics and
phonetics**. Second edition. Basil
Blackwell. Ltd, 1988.
<https://www.iasj.net>.

□
□
□

الخلاصة

يتناول هذا البحث (تعدد اللواصق الاشتقاقية في المجموعات المفتوحة) حسب المنهج الوصفي التحليلي
ولتحديد الاهداف لجأنا الى المنهج الاحصائي، حاولنا تحت العنوان المذكور اعلاه أن نبين أي اللواصق
الاشتقاقية بإمكانهم ان تأتي مع بعضها البعض وأي من الاصناف القواعدية يمكنهم أخذ هذا التعدد، بمعنى آخر
الهدف من هذا البحث أن نبين: (1- أي اللواصق بإمكانهم أن يأتي مع بعضها البعض؟ 2- أي من المجموعات
المفتوحة بإمكانهم أخذ هذا التعدد؟) وفي النهائية و وفقا لهدف البحث تم توصل الباحثين الى أن أكثرية
اللواصق باستطاعتهم أن تأتي مع بعضها البعض.
يتألف هذا البحث من مقدمة وفصلين. الفصل الأول يتألف من مبحثين، في المبحث الأول تم تناول (مفهوم
اللواصق، خصائصها، توزيع اللواصق، أنواع اللواصق). و المبحث الثاني يتألف من (مفهوم الصنف القواعدي،
خصائصها، المجموعات المفتوحة والمغلقة) و في الفصل الثاني تم تناول (تعدد اللواصق الاشتقاقية في
الاصناف (الاسم، الصفة، الظرف، الفعل)).

الكلمات الدالة: (اللواصق، التعدد، الصنف القواعدي، المجموعات المفتوحة، المجموعات المغلقة).

THE MULTIPLE OF AFFIXES DERIVATION IN OPEN CLASSES

DEMAN ABDULLAH OMAR

Dept. of Kurdish Language, College of Basic Education, University of Duhok

ABSTRACT

This study aims (The multiple of affixes derivation in open classes). According to the Descriptive analytical method. we go to the statistical method. Under the previous title we tried to declare which derived affixes can come together and which of grammar categories can take this multiplicity. In nother way, the aim of this research is to show: (1- which of the affixes can come together. 2- which of the open classed can take this multiplicity). At the end, the researches provide that most of the affixes can come together.

The research consists of introduction and two sections. In the first section deals with the theoretical side which consists of two section, include the first topic (the concept of affixes, their properties, their distribution and their types), while in the second topic consists of (the concept of grammatical category, its characteristics, open and closed class). In the second chapter (the multiplicity of derived prefixes and suffixes from varieties of (nouns, adjective, adverbs and verbs).

KEYWORDS: (affixes, multiplicity, the grammar category, the opened and the closed classes).